

ΜΑΡΩ ΚΕΡΑΣΙΩΤΗ

η μικρά νήσος

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΠΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΧΝΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Η μικρά νήσος**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Μάρω Κερασιώτη
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Άννα Μαράντη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ηλίας Μασούρης
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ελένη Σταυροπούλου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Α & Φ. Δεληγιάννης Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Κωνσταντίνα Παναγιώτου & ΣΙΑ Ο.Ε.

© Μάρω Κερασιώτη, 2010
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2010

Πρώτη έκδοση: Φεβρουάριος 2010, 3.000 αντίτυπα

ISBN 978-960-453-684-9

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοίου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μανρομιχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

ΜΑΡΩ ΚΕΡΑΣΙΩΤΗ

η μικρά νήσος

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ
ΤΗΣ ΜΑΡΩΣ ΚΕΡΑΣΙΩΤΗ

Ρευστός καθρέφτης, ποιήματα
Ιδιωτική έκδοση, Αθήνα 1980

Κηδεία Πολυτελείας, ποιήματα
Εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 1981

Διαπιστώσεις, ποιήματα
Εκδόσεις Τομές, Αθήνα 1982

Γι' ανθρώπινες φωνές και τρομπέτα, μυθιστόρημα
Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1983

Απο τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ κυκλοφορεί:

Μενεξέδες και γαζίες, μυθιστόρημα, 2008

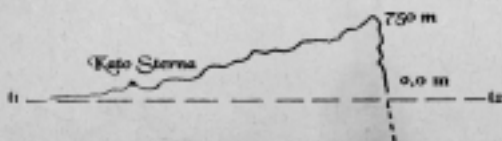
*Στις γυναίκες
της μικράς νήσου*

Πρόλογος

ΠΙΤΤΟΛΑ ΙΣΟΛΑ

1:50.000

Anno 1463

Στους παλιούς βενετσιάνικους χάρτες, ασχέτως κλίμακας, το νησί της Μαρίας εμφανίζεται σαν ένα στρογγυλό σημάδι σε μέγεθος μεγάλης φακής και με το όνομα «Piccola Isola», «Μικρά Νήσος». Ανήκει στο σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων και δεν προσμετράται στα δώδεκα μεγάλα ούτε στα υπόλοιπα δεκαπέντε μικρά κατοικημένα νησιά. Δεν προσμετράται ούτε καν στις διάσπαρτες βραχονησίδες του Αιγαίου. Η δημιουργία του συμπεραίνεται ότι ανάγεται στο Πλειόκαινο, όπως μαρτυρούν οι θαλάσσιες αποθέσεις πλούσιας απολιθωμένης πανίδας Γαστεροπόδων, Διθύρων κ.ά., που βρέθηκαν στη βόρεια, βραχώδη πλευρά του νησιού. Εικάζεται ότι την ίδια εποχή, κάποιος μη καταγεγραμμένος μεγάλος σεισμός χώρισε το νησί στα δύο, βυθίζοντας το ένα μέρος στη θάλασσα που σ' εκείνο το σημείο έχει απύθμενο βάθος. Αυτό που απέμεινε, κομμένο κάθετα για όποιον το κοιτάζει απ' τη μεριά της θάλασσας, παρουσιάζει το σχήμα ορθογώνιου τριγώνου. Ένα πλούσιο κοίτασμα χαλκάνθης* που αποκαλύφθηκε με τον ίδιο σεισμό εκπέμπει γαλάζιο απόκοσμο φως την ώρα που ανατέλλει ο ήλιος.

Στη μυθολογία το νησί έφερε το όνομα Τελχινία. Ίσως γιατί το πρωτοκατοίκησαν οι Τελχίνες, δαιμονικές μορφές της φωτιάς και των ηφαιστείων, γνωστοί ως καλοί μεταλλοτεχνίτες αλλά κυρίως ως μάγοι με ιδιαίτερα κακό μάτι. Ήταν γητευτές,

* Χαλκάνθη: γαλαζόπετρα.

ικανοί να εξαπολύουν βροντές, βροχές, χιόνι και χαλάζι. Αυτοί μαζί με την κόρη του Ωκεανού Καφείρα ανέθρεψαν το θεό Ποσειδώνα, για τον οποίο επινόησαν και κατασκεύασαν την τρίαίνα, το σύμβολό του. Αργότερα πάντρεψαν το θεό της θάλασσας με την αδελφή τους Αλία, καθιερώνοντας το θεσμό του προξενιού στο νησί ως πρωταρχική αξία. Ωστόσο, ο θεός που λάτρεψαν ήταν ο Απόλλωνας, ο θεός του φωτός, για τον οποίο ανήγειραν λαμπρό ναό και μαντείο.

Πέρα απ' το μύθο, το νησί κατέλαβαν οι Δωριείς, οι Ρωμαίοι, οι Βυζαντινοί, οι Άραβες, οι Γενοβέζοι, οι Ενετοί και οι Τούρκοι. Απ' αυτούς το νησί πέρασε στο χάρτη με το τουρκικό όνομά του «Küçük Ada», δηλ. «Μικρά Νήσος» και μέγεθος μικρής φακής.

Όταν μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο επανήλθε στην κατοχή των Ιταλών ξαναέγινε *piccola isola*, αλλά με «p» και «i» πεζά, και απεικονίστηκε στο χάρτη σαν μια κουκκίδα όχι μεγαλύτερη από το κεφάλι μιας καρφίτσας. Με την επανένωση της Δωδεκανήσου με τη μητέρα Ελλάδα, η κουκκίδα χάθηκε από τους χάρτες εντελώς. Οι κάτοικοι, μην έχοντας άλλη επιλογή, δέχτηκαν τη μοίρα τους και επισήμως έπαψαν να υπάρχουν μαζί με το νησί τους. Ανεπισήμως εξακολούθησαν να ζουν ακριβώς όπως και πριν, σε μια κλειστή κοινωνία, με τα ήθη και τα έθιμα, τις χαρές και τα πάθη τους. Για εσωτερική κατανάλωση, για τη διεκπεραίωση της αλληλογραφίας και τη θαλάσσια επικοινωνία με τον υπόλοιπο χαρτογραφημένο κόσμο βάφτισαν το νησί τους «μικρονήσι» με μικρό «μ» και προτεύουσα την παραθαλάσσια κωμόπολη Στέρνα.

*Πριν από το γάμο,
η Πούλια*

Στην αυλή της «Μαρίας του γιατρού», όπως θα την έλεγαν από δω και πέρα, φύτευσε ένα δέντρο. Το ανακάλυψε η μάνα της όταν, λεχώνα ασαράντιστη και με το μωρό στην αγκαλιά, βγήκε στην αυλή για να πάρει λίγο αέρα. Παραξενεμένη το περιεργάστηκε και διαπίστωσε ότι ήταν μια μικρή γραμυθιά*, ίδια με το αιωνόβιο δέντρο που φύτευνε στην παραλία της Κάτω Στέρνας, δίπλα στ' αρχαία. Αφού θαύμασε το βαθυπράσινο χρώμα των φύλλων και το μεταξωτό δέρμα του ισχνού κορμού της, υπολόγισε ότι έπρεπε να είχε φυτρώσει στο περιβολάκι της αποθούκας** τις ημέρες που έφερε το μωρό της στον κόσμο. Χωρίς να πολυσκεφτεί, του το αφιέρωσε.

«Δικό σου, κόρη μου», της είπε.

Έσκυψε και τη φίλησε, κι ύστερα, χαρούμενη γι' αυτό που θεώρησε καλό οiwνό, το έδειξε με καμάρι στον άντρα της και στους γειτόνους, στον παπά και στο δάσκαλο, στους συγγενείς και τους συγχωριανούς, που με τη σειρά τους, μισοαστεία και μισοσοβαρά, δεν άργησαν να διηγηθούν την ιστορία παραπέρα, την ιστορία του μοναδικού δέντρου στο νησί που φύτευσε μεγάλο.

Στην Κάτω Στέρνα ο καθένας έλεγε το μακρύ και το κοντό

* Γραμυθιά: αυτοφυές, αιθαλές, αιωνόβιο δέντρο που φυτρώνει στα νησιά του Αιγαίου, ακόμη και σε φτωχά πετρώδη χώματα.

** Αποθούκα: μεγάλη εξωτερική αποθήκη.

του: οι δύσπιστοι πως δεν υπάρχουν δέντρα που φυτρώνουν μεγάλα, και οι προληπτικοί πως οι λογικοί άνθρωποι δεν ονοματίζουν δέντρα στα νεογέννητα, γιατί κλειδώνει η τύχη τους: αν τύχει και ξεραθούν τα δέντρα, τραβούν και τα μωρά γραμμή στο θάνατο. Οι φρόνιμοι έλεγαν ότι αυτά ήταν ανοησίες και προλήψεις, κι ότι οι άνθρωποι και τα δέντρα είναι δύο διαφορετικά είδη που δεν μπλέκονται μεταξύ τους και συνεπώς ακολουθούν τη δική τους ξεχωριστή μοίρα.

Σ' ένα πράγμα μονάχα συμφωνούσαν όλοι: «Πώς της ήρθε, της ευλογημένης, να χαρίσει στην πρωτοκόρη της μια γραμμή; Τελειώσανε τα χρήσιμα δέντρα; Χάθηκαν οι λεμονιές, οι πορτοκαλιές, οι μανταρινιές;»

Η μάνα της Μαρίας άκουγε τα σχόλια απαθής, με το συνηθισμένο κλειστό πρόσωπο, που κάποιος θα μπορούσε να το χαρακτηρίσει την ίδια ώρα χαμογελαστό, θλιμμένο, καταδικαστικό κι απαξιωτικό, ανάλογα με τη δική του διάθεση. Αδιάφορη για τη γνώμη του κόσμου, πίστευε ότι γνώριζε καλά το λόγο για τον οποίο είχε διαλέξει το συγκεκριμένο δέντρο για την πρωτοκόρη της: ήταν δυνατό, αειθαλές και αιωνόβιο, επίμονο και ακατάβλητο, που θέριευε ακόμη και σε χώματα φτωχά και πετρώδη. Δέντρο πανέμορφο με ρίζες βαθιές, φύλλωμα πυκνό βαθυπράσινο, και κυρίως ικανό να εκτοπίζει άγρια και ήμερα για να επιβιώσει. Έτσι ευχόταν να γίνει κι η Μαρία της: δυνατή, γερή, ατρόμητη, περήφανη. Κι έτσι θα τη μεγάλωνε, ακολουθώντας το έθιμο που βρήκε απ' τη μάνα της κι αυτή απ' τη δική της, που όριζε ότι τα πρώτα παιδιά της κάθε οικογένειας, ο κανακάρης κι η κανακαρά, ήταν κατά την παράδοση η συνέχεια της φαμίλιας: αυτοί που θα κληρονομούσαν τις περιουσίες, του πατέρα ο πρώτος, της μάνας η δεύτερη, με την υποχρέωση να τις φυλάξουν, να τις επαυξήσουν ή, έστω, να τις

διατηρήσουν και να τις δώσουν με τη σειρά τους στα πρώτα τους παιδιά. Για τα υπόλοιπα παιδιά φρόντιζε ο Θεός, ο Θεός που δεν αφήνει να χαθεί κανένας.

Η Μαρία μεγάλωνε στις φούστες της μάνας της. Από τα τέσσερά της χρόνια έμαθε να γυαλίζει μικρά μπακιρένια σκεύη και μικρά γυαλικά, να πλάθει μικρά κουλούρια και μικρές μυζηθρόπιτες, να πλένει, να σιδερώνει και να κολλαρίζει μικρά πανιά, να ξεσκονίζει όσα αντικείμενα έφτανε σηκωμένη στις μύτες των ποδιών της. «Ο μεγάλος εχθρός της νοικοκυράς δεν είναι άλλος από τη σκόνη», έλεγε η μητέρα της τόσο τακτικά που ήδη από τα τρία της χρόνια το είχε εμπεδώσει. Στα πέντε της, προτού ακόμη μάθει να διαβάξει, είχε μάθει να πλέκει με το βελονάκι «βουβό», «ποδαράκι», «ριχτό» κι «ανάποδο», και να φτιάχνει δαντέλες της βελόνας· με λάθη, πολλά στην αρχή, λάθη που όλο και λιγόστευαν, καθώς η ίδια πλεγμένη και ξηλωμένη κλωστή ξαναπλεκόταν μέχρι να γίνει τέλεια. Αυτά τα πρώτα εργόχειρα δεν τα έβλεπε κανείς. Απλώς ψήλωναν το γιούκο* με τα προικιά, που την παραμονή του γάμου της θα στολίζονταν σε κοινή θέα, μοσχοπλυμένα και κολλαρισμένα.

Η Μαρία έμαθε και το κέντημα. Το έμαθε σ' ένα μικρό τελάρο, που συνήθισε να το κρατάει επιδέξια και σταθερά στα μικρά της χέρια, ακόμη και την ώρα που το μυαλό της ταξίδευε μακριά· τις ώρες που παρακολουθούσε το πέταγμα των πουλιών, τα κυκλάμινα και τις ανεμώνες να φυτρώνουν, τα μυρμήγκια να χάνονται κατά στρατιές σε μια τόση δα τρύπα στη ρίζα του δέντρου της. Έμαθε να ξεχωρίζει τις ποιότητες των υφασμάτων και των μεταξιών, να επιλέγει με χέρι αλάθητο το κατάλληλο για τη δουλειά της, να συνδυάζει τα χρώ-

* Γιούκος: στοίβα ρούχων.

ματα με το σχέδιο και να βάζει την αρχή της κάθε βελονιάς ακριβώς στο τέλος της προηγούμενης, χωρίς κενά και λάθη. Έμαθε να πνίγει το ξάφνιασμα της κεντήστρας, όταν η βελόνα της τρυπούσε το δάχτυλο και μια κατακόκκινη σταγόνα αίμα απειλούσε το άσπιλο εργόχειρο· την αυθόρμητη κίνηση που φέρνει το χέρι στο στόμα για να πνίξει το επιφώνημα του πόνου· τη στυφή γεύση του αίματος. Τέλος, έμαθε να καταπίνει τους μικρούς της αναστεναγμούς, να τους κρύβει στο στομάχι της και να ξεσπάει την πίκρα της στο κουβερτόνημα και στο υφάδι του αργαλειού, που δεν έπρεπε για κανένα λόγο να κοπεί. Κι αυτά, ενώ παρακολουθούσε με την άκρη του ματιού της τα άλλα παιδιά να παίζουν στο δρόμο ξυλίκι και κρυφτό, να ρημάζουν τους κήπους από τα άγουρα φρούτα, να απολαμβάνουν ασύδοτα τα σύκα της δικιάς τους μεγάλης συκιάς και να βουτάνε κρυφά στις στέρνες, ίδια βατράχια. Ύστερα με φωνές και γέλια να στεγνώνουν στον ήλιο, σαύρες πολύχρωμες που κατοικούν στα χαλάσματα, και να μαζεύονται μόνο όταν η πείνα ή η κούραση τα ορμήνευαν να γυρίσουν στο σπίτι.

«Δεν είσαι σαν κι αυτά», της έλεγε η μητέρα της. «Γι' αυτό μην τα κοιτάς. Να σκέφτεσαι ότι, όπως λέει και το στιχάκι, “το κέντημα είναι γλέντημα”. Θα το καταλάβεις όταν μεγαλώσεις».

Μα η Μαρία ήξερε ότι, μεγαλώνοντας, τίποτα δε θα άλλαζε εκτός από την ηλικία και το μέγεθός της. Κάθε χρόνο θα ήταν ένα χρόνο μεγαλύτερη, ένα χρόνο ψηλότερη και θα έφτανε να ξεσκονίζει τα πιο πάνω ράφια – πάντα εχθρός η σκόνη. Θα έπλαθε μεγαλύτερα κουλούρια, θα ζύμωνε μεγαλύτερα ψωμιά, θα γυάλιζε μεγαλύτερα μπακίρια, θα κεντούσε μεγαλύτερα εργόχειρα, πολύχρωμες *Καλημέρες* και *Κάνε υπομονή* για συγγένισες και φιλενάδες. Με τα υποχρεωτικά γράμματα, που θα άρχιζαν στα εφτά της, ο χρόνος της σχολής θα στέ-

νευε. Οι υποχρεώσεις θα γίνονταν εφιάλτης, μαζί κι η φροντίδα που απαιτούσε το σπίτι για να είναι τέλειο τη στιγμή που θα το παραλάμβανε απ' τη μητέρα της. Αλλά και τη στιγμή που αυτή θα το παρέδιδε στην κόρη της. Πρόβλημα θα ήταν κι ο αναστεναγμός, που δε θα χωρούσε πια να κρυφτεί στο στομάχι της και θα έβγαινε βαθύς κι ανατριχιαστικός απ' τα μεγάλα της στήθια. Στη μοναξιά του δέντρου θα αντηχούσε σπαραχτικός νωρίς την αυγή, ή τις ασέληνες νύχτες, για να ποτίσει τις ρίζες του με μυστικά «αχ» και «βαχ»: τη φωνή της μοναξιάς και της απελπισίας μιας κόρης καλής οικογενείας.

Τα καλοκαίρια το δέντρο μεγάλωνε εξαιρετικά γρήγορα, και δεν άργησε να φιλοξενήσει στη σκιά του και τη δεύτερη κόρη του Κόμη, φρόνιμη κι υποταγμένη σαν την πρώτη. Καθισμένη σε μια πέτρα ίδια με της αδελφής της, έκανε ακριβώς τα ίδια εργόχειρα και τις ίδιες σκέψεις, έβγαζε τους ίδιους βαθιούς αναστεναγμούς και προσπαθούσε να μένει αδιάφορη στις κοροϊδίες και τις προκλήσεις των παιδιών που διασκέδαζαν με το μαρτύριό τους, των παιδιών που αλήτευαν στ' αμπέλια και τα μποστάνια.

Αυτά μέχρι τη στιγμή που ο δάσκαλος, χωρίς ιδιαίτερο λόγο, θεώρησε ενδιαφέρον να δώσει διάλεξη στο καφενείο σχετικά με το «δέντρο της Μαρίας».

«Αυτά τα δέντρα», είπε, «προικισμένα με άγνωστες δυνάμεις, σύμφωνα με το μύθο και την παράδοση, ήταν στενά συνδεδεμένα με τις μυστικές τελετές των αρχαίων μαντείων. Αυτή η συγκεκριμένη αιωνόβια γραμυθιά, που ακόμη διαφεντεύει τ' αρχαία της παραλίας, ήταν αφιερωμένη στον Απόλλωνα. Πολλοί άντρες στο παρελθόν προσπάθησαν να την κόψουν, αλλά μάταια: τα τσεκούρια έπεφταν τσακισμένα και τα βέβηλα χέρια κατέβαιναν κεραυνοβολημένα. Ψηλά, στα πιο πυκνά

και τρυφερά κλαδιά, κατοικούσαν μικρά διαβολικά πλάσματα που δεν μπορούσε να δει κανείς, γιατί ήταν ντροπιάρικα και σκιάζονταν τους ανθρώπους. Τις ώρες όμως του μεσημεριού, τις ώρες που το δέντρο έχανε τη σκιά του, έβγαιναν στη γύρα για τροφή κι όποιον συναντούσαν του έκλεβαν τη λαλιά».

Ο αντίκτυπος αλλά και η παραποίηση των λόγων του δασκάλου ήταν άμεσα: οργιαστικές διαδόσεις για νεράιδες, ξωτικά κι άλλα παγανά έκαναν το γύρο του νησιού. Οι μανάδες, άφωνες κι αγριεμένες, ορμήνεψαν τα παιδιά τους να μην περνούν κάτω απ' τα κλαδιά του στοιχειού· καλού-κακού ούτε καν να πλησιάζουν. Κι όσο κι αν ντρέπονταν το γιατρό, το ίδιο ίσχυε και για το δέντρο της Μαρίας. Έτσι τα παιδιά έπαψαν να αλητεύουν στ' αμπέλι και στο μποστάνι του Κόμη, κι άρχισαν να κοροϊδεύουν τις αδελφές από μακριά, κάνοντας τα χέρια τους χωνί: «Εεεε, εσείς οι δυο... προσέξτε πού βάζετε τη βελόνα». Οι λέξεις έφταναν στ' αυτιά των κοριτσιών διακεκομμένες, ανακατεμένες με γέλια και χάχανα. Κι έτσι συνέχισαν να μεγαλώνουν σκυμμένες στα κεντήματά τους, ζηλεύοντας την ελευθερία των βασανιστών τους· κλώθοντας μαλλί, λινάρι ή μετάξι κι οργώνοντας την αυλή με τα πόδια τους από σιωπηλή λύσσα, όσο η μάνα τους συμπλήρωνε τον δεύτερο στίχο απ' το τραγούδι της καλής νοικοκυράς. «*Η ρόκα είναι σεργιάνι*», έλεγε και κάθε λίγο εξέταζε την ποιότητα της δουλειάς τους που έπρεπε να είναι τέλεια.

Τους χειμώνες, καθισμένες δίπλα στη μάνα τους και στον αργαλειό της αποθούκας, την παρακολουθούσαν σκυμμένη να υφαίνει τα προικιά τους: μάλλινα σκουτιά*, μεταξωτά τεχρεμά**,

* Σκουτιά: χοντρά μάλλινα υφάσματα.

** Τεχρεμά: αραχνούφαντα μαντίλια.

πεισέτετε για τη μουςάντρα*. Ο κρότος του αργαλειού, το μονότονο *τακ τακ* που αντηχούσε στο δωμάτιο αιχμαλώτιζε τη σκέψη τους αποκλειστικά στο πανί που μάκραινε, και μπορούσαν να φανταστούν τα χρόνια που θα έρχονταν και τον εαυτό τους στη θέση της υφάντρας, να χειρίζονται τη σαΐτα και το «αντί» του αργαλειού με μαστοριά και γρηγοράδα, υπεύθυνες, αμίλητες, απόλυτα προσηλωμένες στη μεταμόρφωση της κλωστής σε ύφασμα.

«Κι ο αργαλειός είναι σκλαβιά, σκλαβιά πολύ μεγάλη», θα έπρεπε να τους πει η μάνα τους για να συμπληρώσει το τραγούδι. Αλλά όχι, αυτό θα άφηνε να το ανακαλύψουν μόνες τους, όπως είχε κάνει κι η δική της μάνα, κι αυτής η πριν απ' αυτήν.

Η Μαρία φανέρωσε την ικανότητά της να προβλέπει το θάνατο των προσφιλών της στα δέκα της χρόνια κι ενώ το πέμπτο και μικρότερο παιδί της οικογένειας, ο τρίτος αδελφός της, ήταν μόλις δύο χρόνων.

Λίγες ημέρες πριν από τα γενέθλιά της παρακάλεσε τη μητέρα της να της ράψει μια μαύρη ποδιά. Η γυναίκα, που δίκαια ξαφνιάστηκε με την περίεργη παρακλήση της κόρης της, ζήτησε τουλάχιστον να μάθει το λόγο για τον οποίο η μικρή της γύρευε ένα τέτοιο παράταιρο για την ηλικία της ρούχο. Όταν απέτυχε να της αποσπάσει μια απάντηση ή έστω μια λέξη, προσπάθησε να τη μεταπείσει. Πρώτα με τη λογική και μετά με φωνές που ακούστηκαν σ' όλη τη γειτονιά, πάλι χωρίς απο-

* Μουςάντρα: υπερυψωμένο πατάρι στο σοφά, που χρησίμευε για κρεβάτι.

τέλεσμα. Η Μαρία επέμενε τόσο που, στο τέλος, η μητέρα της αναγκάστηκε να υποχωρήσει. Το πείσμα της άλλωστε, αν και σπάνια εκδηλωνόταν, ήταν σε όλους γνωστό.

«Γάιδαρο σκας, κόρη μου», έκανε απαυδισμένη η γυναίκα.

«Βιάζεσαι να πας στο γυμνάσιο...» αστειεύτηκε κι ο πατέρας της.

«Πένθος είναι...» είπε σοβαρά η μικρή.

Η μητέρα της, πανικόβλητη, τη σταύρωσε τρεις φορές, την έφτυσε άλλες τρεις και τη φίλησε μουρμουρίζοντας: «Μη κακό, μωρό μου, μη κακό...» Κι έριξε μια ερωτηματική ματιά στον άντρα της.

«Παιδιαρίσματα της κανακαράς σου...» απάντησε εκείνος, ανασηκώνοντας τους ώμους. «Μη δίνεις σημασία».

Κάθε βράδυ και για πέντε βράδια στη σειρά, την ώρα που η Μαρία έβγαζε το ρούχο που μόνη της ονόμαζε «πένθος» για να πάει να κοιμηθεί, παρατηρούσε το κατάλευκο κορμάκι της στιγμιαία ακίνητο πάνω στα λευκά λινά σεντόνια και μια εσωτερική ταραχή την έκανε να χάνει τον ύπνο της. Ήταν η ώρα που η εικόνα της μητέρας της, ντυμένη στα κόκκινα, κατάχλωμη αλλά γελαστή, πρόβαλε στον σκοτεινό τοίχο να της γνέφει κάτι. Ένα φούσκωμα που ξέσπαγε στον πιο άγριο αναστεναγμό ακουγόταν κι η μικρή κάτι ακατάληπτο απαντούσε, κάτι που κανείς δεν έμαθε ποτέ. Για πέντε βράδια. Το έκτο βράδυ, μια μυρωδιά φρέσκου χαμομηλιού γέμισε το δωμάτιο με μια άγνωστη –ως τότε– αίσθηση γαλήνης, που βύθισε το κοριτσάκι σε έναν ευεργετικό ύπνο. Η μυρωδιά, έντονη και υγρή, πλανιόταν όλη την ημέρα στο δέρμα και στα μαλλιά του χωρίς να γίνεται αντιληπτή από τη μητέρα του, από τη φούστα της οποίας δεν έλεγε να ξεκολλήσει.

«Πήγαινε να παίξεις, παιδάκι μου», την παρότρυνε. «Πή-

γαινε να κεντήσεις, να διαβάσεις, να βρεις την αδελφή σου».

Μην παίρνοντας όμως απόκριση στην προτροπή της και μπροστά στην επιμονή της κόρης της δεν το επαναλάμβανε. Κατά βάθος της άρεσε να βλέπει την πρωτοκόρη της, που σχεδόν ποτέ δεν της άρεσε να χαϊδεύεται, να της δείχνει τέτοια αφοσίωση.

Το έβδομο βράδυ, την ώρα που ο ύπνος παίρνει τα παιδιά, την ώρα που τα βλέφαρα βαριά δεν υπακούουν στη θέλησή τους να μείνουν για λίγο ακόμη ανοιχτά, η Μαρία είδε καθαρά τη μάνα της σαν όραμα να απιθώνει μια χούφτα φρέσκο χαμομήλι στα εικονίσματα και άλλη μια στο προσκέφαλό της.

Το πρωί, με τη σιγουριά ότι το κακό πλησίαζε, φίλησε και τους δυο γονείς της κλαίγοντας –πράγμα που δε συνήθιζε–, άφησε τα χαμομήλια στο κατώφλι κι έφυγε για το σχολείο με την ολοζώντανη φίνα μυρωδιά να την τριγυρίζει και να της φέρνει ζάλη.

Όταν αντήχησε η πρώτη πένθιμη καμπάνα ήξερε ότι το κακό είχε γίνει: η καρδιά της μάνας της είχε ξαφνικά σταματήσει. Η Μαρία είχε μείνει ορφανή. Μια στιγμή πριν, η μυρωδιά είχε χαθεί κι η μικρή είχε πρωτοξεστομίσει τη φράση, η οποία στο εξής θα συνόδευε ως επωδός τις μελλοντικές στιγμές της θλίψης και του θανάτου: «Έτσι είναι· μια περαστική κατάσταση που διαρκεί μέχρι να τελειώσει».

Με τη νεκρή στη μέση της σάλας, παρατήρησε ότι ο οδυρμός των γυναικών άρχιζε αυτόματα με την είσοδό τους στο σπίτι. Τις είδε με σπαραχτικές κραυγές να τραβούν τα γεμάτα στάχτη μαλλιά τους, κάνοντας συγχρόνως καφέδες για τους επισκέπτες. Στη συνέχεια, στην κηδεία, τις άκουσε να θυμούνται και να απαριθμούν τις αρετές μιας σειράς συγχωριανών, από καιρό νεκρών, τόσο απελπιστικά ίδιες μεταξύ τους, που έβγαλε το συμπέρασμα πως ο θάνατος διαγράφει τις πράξεις της ζωής

και τα ελαττώματα μεταβάλλονται σε ακριβά προτερήματα ίδια για όλους.

Σίγουρα τα ίδια θα πουν και για μένα... σκέφτηκε και ησύχασε. Τα παινέματα και της δικής της κηδείας θα ήταν ισάξια με των άλλων νεκρών. Λυπήθηκε μόνο που δε θα μπορούσε ν' ακούσει να μιλούν για τις χάρες που τη στόλιζαν όσο ζούσε.

Αυτό το γεγονός ισχυροποίησε την καλή της σχέση με το θάνατο. Αλλά στάθηκε και η αφορμή να κόψει τις πολλές κουβέντες με τους γύρω και ν' αρχίσει να μιλάει με τον εαυτό της, ο οποίος της φάνηκε ως ο μόνος ειλικρινής συνομιλητής που θα μπορούσε ποτέ ν' αποκτήσει.

Η Μαρία μεγάλωνε κάτω από τρεις σκιές. Η πρώτη ήταν η σκιά της μητέρας της, που την ορμήνευε, τη συντρόφευε και της επέβαλλε, έστω απούσα, όλα εκείνα τα «πρέπει» που θα την έκαναν άξια κόρη για τον πατέρα, καλή και πιστή σύζυγο για τον αυριανό άντρα της και άξια μητέρα της δικής της κόρης, όταν θα αξιωνόταν –συν Θεώ– να την αποκτήσει. Με την αναμφισβήτητη εξουσία που έχουν οι νεκροί πάνω στους ζωντανούς, με το κύρος του αμετάκλητα απόντος, η σκιά της μητέρας έσβηγε τα χαμόγελα από το πρόσωπο της ήδη μελαγχολικής πρωτοκόρης της, όπλιζε το χέρι της με καθαριστικά, σκούπες, ξεσκονόπανα, τηγάνια, κατσαρόλια και ταψιά, και ρίζωνε στην καρδιά της τις σταθερές αξίες της καθαριότητας, της ευθύνης, της υποταγής αλλά κυρίως της σιωπής, που έσπαγε μόνο όταν κάποιος της μιλούσε κι έπρεπε να απαντήσει. Ωστόσο, την ώρα της λάτρης μιλούσε στα άψυχα με την τρυφεράδα που αργότερα θα μιλούσε στα δικά της παιδιά.

Η δεύτερη ήταν η σκιά του δέντρου της. Αδιαφορώντας για τις συμβουλές που έπεφταν βροχή από τις γειτόνισσες και κυρίως απ' τη θεία Μαγκαφού ότι τάχα ο ίσκιος της γραμυθιάς είναι βαρύς και φέρνει κακές σκέψεις και χειρότερα όνειρα, η Μαρία περνούσε εκεί όλο τον ελεύθερο χρόνο της. Γιατί γι' αυτήν το δέντρο της αντιπροσώπευε τη ζωή. Πυκνή δροσερή σκιά που θρόιζε μαζί με τα φυλλοκάρδια της στην ελάχιστη αύρα που έφτανε από τη θάλασσα. Μικρές χρυσές λίμνες ήλιου, χάδια μαζί και νησίδες θαλπωρής χόρευαν στο στήθος, στην πλάτη, στα μαλλιά της, πηδούσαν κι έπαιζαν δίπλα της, στο πλούσιο χώμα που λαμπύριζε σαν χρυσόσκονη: ο Παράδεισος. Ο ιδρώτας της στέγνωνε μυρωμένος. Οι έγνοιες σκόρπιζαν με τις φωνές των σπουργιτιών. Από εκεί μπορούσε να δει το κάτω χωριό ανενόχλητο, να το δει ολόκληρο στα πόδια της, από το λιμάνι μέχρι τα αρχαία και το ναό του Απόλλωνα που ξυπνούσε και ζωντάνευε κάθε αυγή. Με την ανατολή του ήλιου, οι γαλάζιες σκιές πάνω στ' άσπρα μάρμαρα έδιναν θέση σε άλλες, ρόδινες και χρυσοκίτρινες. Και μέσα στην πρωινή αχλή, με τις πρώτες φωτεινές αχτίδες μπορούσε να διακρίνει τις ιέρειες του Απόλλωνα να βουτούν στα διάφανα νερά και να χάνονται στο λαμπρό φως.

Ήταν ο δικός της ασφαλής τόπος. Εκεί έραβε, διάβαζε, έγραφε, κεντούσε κι ονειρευόταν κοιμισμένη, αλλά κυρίως ξυπνητή. Κανείς ποτέ δεν έμαθε το περιεχόμενο αυτών των ονείρων, ούτε κι αυτή ακόμη η μοναδική αδελφή της, που από το ύφος της προσπαθούσε να μαντέψει τη διάθεση της πρωτοκόρης: καλή ή άσχημη; Ένα ύφος μακρινό, συχνά χαμένο σε λογισμούς αδιαφανείς, κρυμμένους κάτω από ένα μικρό, μισό και διαρκές χαμόγελο, που σχεδόν ποτέ δεν ολοκληρωνόταν, ποτέ δε γινόταν γέλιο. «Όλα τα όνειρα ίδια είναι», έλε-

γε, «καλά κι ευλογημένα». Και μετά σηκωνόταν βιαστική. «Το φαΐ...» συμπλήρωνε. «Αργήσαμε, θα γυρίσει ο πατέρας, θα γυρίσουν τα παιδιά», και δεν αποτελείωνε τη φράση της γιατί δε χρειαζόταν. Η αδελφή της καταλάβαινε από την αρχή τι ήθελε να πει. Πάντα «το φαΐ», πάντα «αργήσαμε», πάντα κάποιος που θα γύριζε –άσχετο ποιος–, που έκοβε το όνειρο στη μέση και οδηγούσε την κοπέλα στη μισοσκοτεινή κουζίνα, στον γεμάτο πιάτα νεροχύτη και στο άδειο τσουκάλι που περίμενε αυτήν, αφού δεν επέτρεπε σε καμιά άλλη να μαγειρέψει για τη φαμίλια της.

Η τρίτη σκιά ήταν η δική της. Ψηλή ή κοντή, κοροϊδευτική ή απειλητική, ταιριαστή πάντα με τη διάθεσή της. Την έβλεπε τα καλοκαιρινά φεγγαρόλουστα βράδια να διαγράφεται στο πατημένο χώμα του δρόμου, τεράστια ή μικροσκοπική, να την ακολουθεί ή να την οδηγεί, καθώς γύριζε από τα γειτονικά σπίτια και τις κοριτσιίστικες αποσπερίες, τις βραδινές συγκεντρώσεις, όπου με κάποιες δευτεροξαδέλφες έπλεκαν δαντέλες και προικιά και κατέστρωναν υποθετικά προξενιά για όσες έφταναν σε ηλικία γάμου. Της άρεσε η παρουσία της σκιάς της και στους ασβεστωμένους τοίχους του σπιτιού, την ώρα που, κρατώντας τη λάμπα του πετρελαίου αναμμένη, έμπαινε για κάποια δουλειά στο σκοτεινό παράσιτο ή στην αποθούκα.

«Να μας λοιπόν!» ψιθύριζε. Κι ευχαριστιόταν να παρατηρεί τα καμώματα του σκιερού ειδώλου της που χόρευε στον τοίχο, που ανταποκρινόταν στην παραμικρή της κίνηση, που εξαρτιόταν από τη θέλησή της. Της άρεσε να το βλέπει σαν έναν άλλο παιχνιδιάρη εαυτό, έναν πιστό νυχτερινό σύντροφο, εχέμυθο και σιωπηλό σαν κι αυτήν. Η σκιά της ήταν η πιο κοντινή της φίλη, κανείς και τίποτα δεν μπορούσε να μπει ανάμεσά τους και να τις χωρίσει, «άνθρωπος, ζώον, πράγμα ή κατάστα-

σις», όπως όριζε η γραμματική του δημοτικού σχολείου την έννοια του ουσιαστικού. Τι κι αν ήξερε από παιδί ότι η σκιά δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια «προβολή του ειδώλου μας σε μια επιφάνεια, εξαρτημένη από το σκοτάδι και μια πηγή φωτός». Τη Μαρία δεν την ενδιέφερε η φυσική ούτε η λογική. Την ενδιέφεραν πράγματα καθημερινά που ωστόσο ορθώνονταν μπροστά της σαν βουνά, όπως η παρουσία της πρωτοξαδέλφης του Κόμη, της θείας Μαγκαφούς, και της συνομήλικης παρκαδόρης της που με αφορμή το θανατικό που χτύπησε το σπίτι τους είχαν αρχίσει να μπλέκονται στα πόδια της.

Όσο ζούσε η μάνα της, η παρουσία τους της φαινόταν φυσική, οι ανταλλαγές επισκέψεων με το διπλανό σπίτι κι οι αποσπερίες ευχαρίστηση, το ζύμωμα του ψωμιού, των κουλουριών και το φούρνισμα διασκέδαση. Πολλές φορές, μία απ' τις δυο γυναίκες είχε χρειαστεί να της πλέξει την κοτσίδα, για να προφτάσει να παρουσιαστεί στο σχολείο πριν από το κάλεσμα του κουδουνιού, κι άλλες τόσες είχε βρει το φαγητό τους νόστιμο, ιδίως τις Παρασκευές που στο σπίτι τους υπήρχε μόνο φακή. Με το θάνατο της μάνας της το χρώμα του πένθους θόλωσε τη ματιά της κι οι δυο μαυροντυμένες γυναίκες, έτσι με ένα κλικ, της φάνηκαν επικίνδυνες, εχθρικές, αποδιοπομπαίες. Τι δουλειά είχαν αυτές στη ζωή της, στο σπίτι, στην κουζίνα της; Τι δουλειά είχε ο πατέρας και τα παιδιά κάθε τρεις και δυο στο δικό τους; Τόσο γρήγορα είχαν ξεχάσει; Τόσο πολύ τις χρειαζόνταν; Όχι. Η Μαρία δεν τις είχε ανάγκη. Αυτές στο σπίτι τους κι εκείνη στο δικό της. Δεν εννοούσε ν' αλλάξει τίποτα. Η φυσική απουσία της μάνας της δε θα κατέλυε την απaráβατη τάξη του νοικοκυριού της. Το σπιτικό της δε θα καταντούσε τέσσερα ντουβάρια γεμάτα άψυχα αντικείμενα και τους κατοίκους του φευγάτους. Όχι. Όλα θα ζούσαν όπως πριν, θα

έβρισκαν συνεχιστή στο πρόσωπό της. Το υποσχέθηκε στη νεκρή μάνα της. Κάτω απ' τη γραμυθιά έβαλε στοίχημα με τον εαυτό της κι έδωσε όρκο βαρύ: να υπηρετεί το σπίτι μέχρι να πεθάνει.

«Θέλει το χρόνο της η Μαρία», εξηγούσε ο Κόμης στις δυο γυναίκες που δεν έβλεπαν με καλό μάτι τις αντιδράσεις της κοπέλας. «Είναι ευαίσθητη και πεισματάρρα. Αφήστε τη μόνη και είμαι σίγουρος ότι θα βρει την περπατησιά της· σιγά σιγά. Κάθε πράγμα με την ώρα του».

Ο χρόνος της Μαρίας, όμως, κυλούσε με τους δικούς της νόμους κι η ώρα που περίμεναν οι δυο γυναίκες δε φαινόταν να έρχεται. Την αγνόησαν λοιπόν κι ασχολήθηκαν με τους άλλους: με τα δυο μεγάλα αγόρια, δρομολογημένα στα γράμματα, που αρκούνταν στο ζεστό φαγητό και στα καθαρά ρούχα που τους παρείχαν «οι θείτσες», αφήνοντας στην άκρη τα σώψυχα της Μαρίας· με την αδελφή της, που τρελαινόταν για τις ποδιές και τα καινούργια ρούχα που της έφτιαχναν· και με τον μικρό τους, σκανταλιάρη κι ανυπάκουο, αυτόν που είχαν διαλέξει για χαϊδεμένο τους. Όσο για τον Κόμη, στην αρχή διστακτικά κι όσο περνούσε ο καιρός όλο και περισσότερο, ακουμπούσε πάνω στην εξαδέλφη τις σκέψεις και τις ανησυχίες του. Κι αυτή, η ανυπόμονη και ευέξαπτη γυναίκα, σαν να μην ήταν ο εαυτός της αλλά μια άλλη, υπομονετική και ήρεμη, έβρισκε πάντα τον καλό λόγο που χρειαζόταν αυτός ο αφοσιωμένος στην οικογένειά του άνθρωπος για να τα βγάζει πέρα στη δύσκολη καθημερινότητα, που απέρρεε από μια εξαμελή οικογένεια χωρίς μάνα, με πέντε ανήλικα μέλη.

Η Μαρία, αν και ζήλευε την ευκολία των άλλων να επωφελούνται από τις περιποιήσεις και τα φιλέματά τους, δε φαινόταν διατεθειμένη να ανοίξει την παραμικρή χαραμάδα επι-

κοινωνίας. Μια ελαφρότατη ψυχρότητα εκ μέρους της, που δεν άργησε να περάσει κι απ' την άλλη μεριά, δεν επέτρεψε στη σχέση τους ν' ανθήσει· κι αυτό παρά τις προσπάθειες του γιατρού, που πίστευε ότι η πρωτοκόρη του είχε ανάγκη από συμβουλές και καθοδήγηση σε θέματα όπου ένας άντρας δεν μπορεί να έχει λόγο. Κλειστή και συγκρατημένη, κατέφευγε με το κέντημα κάτω από τη γραμυθιά της, ξέροντας ότι εκεί η προληπτική Μαγκαφού ούτε καν πλησίαζε.

«Σιγά σιγά», επαναλάμβανε ο πατέρας της. «Θέλει το χρόνο της η Μαρία».

Κάθε Αύγουστο, οι διαθέσιμοι και βιαστικοί γαμπροί του νησιού, κινώντας γη και ουρανό για να το καταφέρουν, κατέπλεαν από τις άκρες του κόσμου προκειμένου να ζευγαρώσουν. Νέοι με πολλά όνειρα και γέροι με πολλά λεφτά, με ένα νυφικό μεσαίου μεγέθους στριμωγμένο στη βαλίτσα τους, ξεμπάρκαραν στο νησί, στον γαμήλιο τόπο.

Το πρώτο προξενιό η Μαρία το δέχτηκε στα δώδεκά της χρόνια. Με το στόμα του Κόμη η Μαγκαφού απάντησε στην προξενήτρα: «Ευχαριστούμε πολύ, η Μαρία δεν είναι ακόμη σε ηλικία γάμου». Την ίδια απάντηση πήραν κι οι προξενήτρες που ήρθαν στα δεκατρία, στα δεκατέσσερα και στα επόμενα τέσσερα χρόνια, γιατί από εκεί και πέρα και μέχρι τα είκοσι τρία άλλαξε η απάντηση της οικογένειας κι έγινε: «Ευχαριστούμε πολύ για την τιμή που μας κάνετε, αλλά κάτι άλλο έχουμε στο μυαλό μας».

Η Μαρία από τα δεκαοχτώ της και μετά μάθαινε εκ των υστέρων απ' τον πατέρα της το όνομα του «αποτυχόντος υπο-

ψηφίου» αλλά όχι κι αυτό το κάτι άλλο που είχαν αυτός και η θεία στο μυαλό τους. Τη φράση «Μην πικραίνεσαι, κόρη μου, εσένα σου πρέπει μόνο πριγκιπόπουλο» την άκουγε από την παρακώρη της Μαγκαφούς, το μόνο άτομο του σπιτιού που πίστευε ότι και η ενδιαφερόμενη κάτι έπρεπε να ξέρει, κάθε φορά που η προξενήτρα έφευγε με άδεια χέρια από το σπίτι τους, βιαστική και συγχυσμένη.

Με την παρακώρη η Μαρία τα είχε βρει. Μόνο σ' αυτήν είχε κλαφτεί για την ορφάνια της και για την τόσο περιορισμένη ζωή της. Μόνο σ' αυτήν είχε εμπιστευτεί κάποια δειλά όνειρα για μια δική της οικογένεια και για την κόρη που ευχόταν κάποτε ν' αποκτήσει. Αν και ήταν σίγουρη ότι κάποια απ' τα λεγόμενά της τα μετέφερε στη θεία, δεν είχε και κανέναν άλλο ν' ανοίξει την καρδιά της αλλά και να μάθει τι σχεδίαζαν οι άλλοι για λόγου της.

Με βαριά καρδιά μετρούσε τις συνομήλικές της και κάθε φορά τις έβρισκε λειψές. Προτού χαθούν, τις έβλεπε να χορεύουν αρραβωνιασμένες στο πανηγύρι, νύφες στο γάμο τους, κλαμένες στην προκυμαία. Τις έβλεπε ν' αποχαιρετούν την όποια σιγουριά τους πρόσφερε η αγκαλιά των γονιών τους κι έκλαιγε μαζί τους. Τέλος, τις παρακολουθούσε να μικραίνουν γνέφοντας απ' το καράβι που έφευγε για το άγνωστο, με προίκα τις γαμήλιες μαντινάδες γραμμένες σ' ένα μικρό τεφτέρι, τις συνταγές μαγειρικής της μάνας τους και τις συστάσεις των άλλων κοριτσιών γραμμένες σε γλώσσες ξένες. Με μάτια θολά δεν ξεχώριζε αν το σαράκι που έτρωγε την καρδιά της ήταν ζήλια ή απογοήτευση. Πότε θα ερχόταν η δικιά της ώρα; Πού ήταν η μάνα της να τη ρωτήσει;

Είχε και την παρακώρη που ανησυχούσε: «Παλιά λέγανε ότι τις παρθένες τις τρώει ο δράκος. Τώρα τις τρώει η ξενιτιά.

Μπας κι είναι αυτή ο δράκος; Εσύ κοίτα να παντρευτείς στο νησί. Ο χωρισμός είναι ζωντανός θάνατος, να τι είναι. Να πατήσεις πόδι. Κι άμα επιμένουν αυτοί, να επιμένεις κι εσύ. Δεν μπορούν να σε παντρέψουν με το ζόρι».

«Ησύχαζε», αποκρινόταν η Μαρία. «Εγώ δεν μπορώ να ζήσω μακριά απ' το νησί, μακριά απ' το σπίτι μου».

Ο χρόνος, κυνηγημένος από μίζερες σκέψεις, έτρεχε γρήγορα. Τα καλοκαίρια, ιδιαίτερα σύντομα, η Μαρία έβλεπε και τους γαμπρούς να λιγοστεύουν, μια και το κόσκινο του πατέρα και της εξαδέλφης του είχε ιδιαίτερα μεγάλες τρύπες. Απ' αυτές περνούσαν κι έπεφταν έξω όλοι όσοι ζούσαν στα ξένα –«ξένα» λογιζόταν και η Αθήνα–, όσοι δεν κατάγονταν από τις πρώτες φαμίλιες αποκλειστικά του νησιού τους με σώους, αρτιμελείς και ξεμέθυστους προγόνους, κι όσοι ήταν λογοδοσμένοι από τα γεννοφάσκια τους σε άλλες πρωτοκόρες με πιο ευέλικτες οικογένειες. Απ' αυτούς που έμεναν, μετρημένοι στα δάχτυλα του ενός χεριού, ο ένας ήταν πολύ κοντός, ο άλλος πολύ ψηλός, ο τρίτος πολύ αδύνατος, ο τέταρτος πολύ παχύς κι ο τελευταίος είχε κάποιο απροσδιόριστο κουσούρι που, κι αν ακόμη δεν μπορούσαν να το εντοπίσουν, τον καθιστούσε ακατάλληλο για τη Μαρία.

Στα είκοσι τρία της χρόνια το μουρμουρητό της παρακώρης προς την κυρά της είχε γίνει σωστός εξάψαλμος, και κάποια ημέρα, την ώρα που οι δυο τους έπιναν καφέ στο σπίτι τους, έφτασε και μέχρι τ' αυτιά της Μαρίας.

«Τι είναι αυτά που κάνεις;» της είπε. «Γιατί είσαι εδώ; Για να τρως, να πίνεις και να κάνεις την αφέντρα; Δεν τα λυπάσαι

τα κορίτσια; Πίσω απ' τη Μαρία περιμένει κι η δεύτερη. Κι αυτηνής πριγκιπόπουλο θα της βρεις; Και τ' αγόρια; Γιατί τους κλείνεις την τύχη; Δε φεύγουν μόνο οι καλοί γαμπροί, φεύγουν κι οι καλές νύφες. Μια γριά εγωίστρια είσαι. Φτάνει να περνάει το δικό σου κι όλα καλά. Αν ήταν για τα παιδιά σου, έτσι θα 'κανες; Αλλά ξέχασα. Εσύ τα δυο σου παλικάρια τα 'θαψες, το τρίτο το έδιωξες και ξεμπέρδεψες. Για καλό είμαστε εδώ ή για να τους κλείσουμε το σπίτι; Επειδή εσύ κήηκες στο γάμο σου, φυσάς των άλλων το γιαούρτι; Όχι, δε σωπαίνω. Μόνη σου δεν τον πήρες τον αχαΐρευτο; Σου τον έδωσε κανέννας;»

«Αααα... για να σου πω!» έκανε η Μαγκαφού. «Φτάνει. Και τα παιδιά μου μην τα πιάνεις στο στόμα σου. Αυτά τέλειωσαν και δεν τα συζητάμε. Κι ύστερα, δεν μπορεί να πάρει όποιον τύχει. Ο πατέρας της ξέρει τι θέλει. Άλλωστε κάπου έχουμε καταλήξει. Γι' αυτό λοιπόν τα λόγια σου λίγα και μίλα σιγά». Οργισμένη η Μαγκαφού δε μιλούσε, σφύριζε.

Κι η παρακώρη, όμως, δεν εννοούσε να κάνει πίσω. «Όχι, δε θα μιλάω σιγά, κι ας μ' ακούσει όποιος μπορεί να μ' ακούσει: ο Κόμης, η Μαρία, ο Θεός. Δεν το θέλω τ' άδικο. Κανείς δεν το θέλει τ' άδικο. Μη μου λες εμένα “δεν ξέρω”. Ξέρω το γιο του καπετάνιου, ξέρω κι εσένα με τα καμώματά σου... και μου φτάνει. Χρόνια σε κουβαλάω στην καμπούρα μου. Τα σκατώνεις καλά καλά κι ύστερα κλαις και τα βάζεις με την τύχη σου. Τίποτα δε σου έχει γίνει μάθημα; Σύνελθε, κακόμοιρη. Γερνάς και μυαλό κουκούτσι».

Ήταν η πρώτη φορά που η Μαρία άκουσε την παρακώρη να φωνάζει και τη Μαγκαφού να απολογείται. Ήταν η πρώτη φορά που άκουσε και τ' όνομα του Λουκά, του γιου του καπετάν Μαϊδιά που είχε τα *Εδώδιμα Αποικιακά* κάτω στη Στέρνα, να πέφτει στο τραπέζι για λόγου της. Του Λουκά που μέ-

χρι τότε «Λουκά της Ζηνοβίας» τον ανέβαζαν, «Λουκά της Ζηνοβίας» τον κατέβαζαν, λογοδοσμένο απ' τη θεία του τη Μαρούκλα με την κόρη του δασκάλου της Στέρνας σχεδόν απ' τη γέννησή του. Σ' αυτή την ίδια συζήτηση άκουσε ότι η συνομήλική της Ζηνοβία είχε βαρεθεί να περιμένει τον Λουκά που σπούδαζε τον ασπούδαστο μέχρι να γίνει νομικός στην Πάντοβα, κι είχε κλεφτεί μ' έναν παρακατιανό Αθηναίο, μηχανικό ή κάτι τέτοιο, που είχε περάσει απ' το νησί τους εκείνο το καλοκαίρι.

Το σκάνδαλο ήταν φοβερό για την οικογένεια της Ζηνοβίας, που όσο και αν προσπαθούσε να το κρατήσει μυστικό δεν τα κατάφερε, αλλά και για την οικογένεια του Λουκά, που έβλεπε το γόητρο του γαμπρού της πληγωμένο. Ήταν αυτός που είχε μηνύσει ότι δε θα γύριζε πίσω, μολονότι είχε πια τελειώσει τις σπουδές του, αν δεν ξεχνιόταν το σκάνδαλο κι αν δε βρισκόταν άλλη νύφη με τα ίδια προσόντα.

Αυτός λοιπόν θα ήταν ο άντρας της Μαρίας: η Μαγκαφού απ' τη μια κι η Μαρούκλα απ' την άλλη, ουσιαστικοί αρχηγοί των δυο οικογενειών και παλιές γνώριμες, τα είχαν τελειώσει τα πράγματα. Κάτι λεπτομέρειες χωρίς σημασία έλειπε να συμφωνηθούν, όπως η προίκα που θα έπαιρνε η νύφη και ο όρος του Κόμη να μπει ο Λουκάς σ'όγαμπρος στο σπίτι τους στην Άνω Στέρνα.

«Είσαι καλά;» είχε ξαναρχίσει η ψυχοκόρη. «Αυτός έχει τρεις αδελφάδες, τρία πραγματάκια ένα κι ένα με τ' όνομα. Θα ρίξεις το κορίτσι μας στις λάμιες; Ακόμη κι ο πατέρας τους τις λέει Μουχρίτσες*».

«Πάψε, ευλογημένη», σήκωσε τη φωνή κι η κυρά της, «γιατί

* Μουχρίτσες: πλατύφυλλα επίμονα ζιζάνια, συνήθως του καλαμποκιού.

και η υπομονή έχει όρια. Αυτός θα είναι ο άντρας της Μαρίας, καλός κι ευλογημένος. Πάει και τέλειωσε. Και καλά θα κάνεις να μην ξανανοιξείς το στόμα σου. Αρκετά είπες. Και, στο κάτω κάτω, δε σου πέφτει λόγος. Οι αδελφές του Λουκά είναι παντρεμένες».

«Μόνο οι δυο είναι παντρεμένες», επέμενε η πρώτη, «κι ο Θεός να τις κάνει παντρειές. Όλο το χωριό μιλάει γι' αυτούς τους γάμους. Όσο για την τρίτη, την Εκάτη, δε θα την παντρεύει ούτε ο Λουκάς ούτε η Μαρούκλα. Τη θέλουν για ψυχοκόρη, το ξέρεις καλά. Κι αυτή η έρημη από μόνη της δεν μπορεί να βρει γαμπρό: τρίτη, άπρσιχη και ξανθιά ποιος την παίρνει; Ξεπλυμένη τη φωνάζουν».

«Τέτοια ήταν κι η Μαρούκλα κι είδες την τύχη της», δεν έλεγε να το βάλει κάτω η Μαγκαφού. «Ποια πρόκοψε περισσότερο απ' αυτήν στο νησί; Τι μου λες τώρα... Όχι... πες μου μία».

«Η Μαρούκλα είναι μία και μόνη. Πήρε τη ζωή της στα χέρια της και την τιμόνεψε άξια. Κι ύστερα ο Θεός πέταξε το καλούπι. Τέρμα. Θα παραβγάλεις την Εκάτη με τη Μαρούκλα; Θα συγκρίνεις τη μέρα με τη νύχτα; Ωραίο κι αυτό!»

«Ό,τι και να λες οι αποφάσεις πάρθηκαν. Τα λόγια σου τα παίρνει ο αέρας».

«Αμ, το ξέρω, δεν το ξέρω; Και πότε με το καλό σκοπεύετε να το πείτε στη Μαρία;» ρώτησε ψιθυριστά η αποκαρδιωμένη παρακώρη.

«Όταν έρθει η ώρα...» απάντησε η Μαγκαφού κι έκλεισε τη συζήτηση.

Σοαννά!

Το λεύκωμα του γάμου της Μαρίας και του Λουκά έχει στο εξώφυλλο δυο λευκά περιστέρια που κρατούν στο στόμα τους δυο χρυσούς κρίκους, ελαφρώς φθαρμένους.

Στην πρώτη φωτογραφία, τραβηγμένη στη μέση του μεγάλου σπιτιού του Κόμη, φαίνεται η Μαρία να καμαρώνει το πέπλο και το άσπρο της φόρεμα. Η εικόνα της ορίζεται ανάμεσα στις δίδυμες μπλε φαρφουρένιες λάμπες πετρελαίου, που από καταβολής σπιτιού στολίζουν το κομό. Η κοπέλα καθρεφτίζεται αχόρταγα στον καθρέφτη με την πλατιά χρυσή κορνίζα, γιατί ξέρει καλά πως το όραμα που αντικρίζει κρατάει πολύ λίγο. Ήδη από κάτω προς τα πάνω το είδωλό της έχει αρχίσει να θολώνει, καθώς ελαφρότατος κυματισμός, ίδιο ρίγος αυγουσιτιάτικης θάλασσας, αρχίζει να διατρέχει τον καθρέφτη.

Μόλις προφταίνει στο πάνω μέρος κι εκεί όπου αντιστοιχεί το κεφάλι της ν' αποτυπωθεί μια υποψία ισχνού χαμόγελου, μια αδιόρατη λάμψη ελπίδας και φόβου γι' αυτό που έρχεται.

Η δεύτερη φωτογραφία είναι εβδομαδιαία*, τραβηγμένη στο φωτογραφείο. Είναι αυτή που μοιράστηκε στην ευρύτερη οικογένεια ως ανάμνηση του γάμου του «Αυγερινού με την Πούλια», όπως τραγούδησε ο λυράρης που συνόδεψε το γαμπρό στην εκκλησία, αλλά και η θεία Μαγκαφού που την έντυσε νύφη.

* Εβδομαδιαία: φωτογραφία που έβγαине στο φωτογραφείο και χρειάζονταν μερικές ημέρες για να παραδοθεί, συνήθως ρετουσαρισμένη.

Δίπλα στον άντρα της δείχνει μικροσκοπική, χαμένη στα πλούσια κεντημένα παρθενικά τούλια. Τα μάτια της είναι στοχαστικά στο χρώμα των προηγούμενων και των μελλοντικών παθών της· μάτια μοναχικά και απόντα, στο χθες και στο αύριο, αόριστα στο σήμερα, γεμάτα αγωνία για το τώρα. Η φωτογραφία, αν και μικρή και ασπρόμαυρη, χωράει αρκετές λεπτομέρειες. Τραβήχτηκε μετά το γάμο και αφορά στα δεύτερα λόγια που είπε νωρίτερα ο παπάς δυνατά και ξεκάθαρα. Αυτά σύμφωνα με τα οποία «Η δε γυνή ίνα φοβήται τον άνδρα...»

Τα πρώτα λόγια δεν έχουν αποτυπωθεί στο κιτρινωμένο χαρτί, έτσι όπως βγήκαν μπερδεμένα από τα ψαρά του γένια. Ωστόσο, για μια στιγμή, πρωτοφανή βιβλικά ονόματα όπως της Ασυνέθ και της Σεπφόρας, έλαμψαν και ξεχώρισαν. Κι ύστερα: «Μεγαλύνθητι. Μεγαλύνθητι, Μαρία...» είπε· δυνατά και καθαρά σαν να το πίστευε.

Η Μαρία δε λάμπει. Ο πλούτος του ρούχου της την εκμηδενίζει και το χαμόγελό της το έχει φτιάξει ο φωτογράφος με μολύβι. Κρατάει ψεύτικα άνθη λεμονιάς φτιαγμένα από φινό δέσμα, δηλωτικά της παρθενίας της, και γάντια που κρύβουν τη μελλοντική τύχη των αβρών χειρών της. Η ουρά του πέπλου, διευθετημένη μαστορικά εμπρός της, προτείνει κάτι που δεν ολοκληρώνεται.

Τρεις μοναχικές κολόνες κι ένα δέντρο αποτελούν το φόντο της γαμήλιας φωτογραφίας. Τρία μικρά κοριτσάκια και ισάριθμα καλαθάκια με λουλούδια είναι αραδιασμένα εμπρός τους. Οι τρεις κολόνες δεν είναι άλλες απ' αυτές που βρίσκονται στα ερείπια του ναού του Απόλλωνα στην άκρη του χωριού. Το δέντρο είναι η γραμυθιά του θεού του ήλιου που μ' αυτό τον τρόπο συμμετέχει στο γάμο. Τα τρία καλαθάκια είναι αθώα και άδεια από ροδοπέταλα. Τα τρία κοριτσάκια έχουν

περάσει τη νύχτα με τα μαλλιά τους τυλιγμένα σε κουρέλια για να γίνουν κατσαρά. Αυτό το είδος, τα κατσαρά, που υποχρεώνει τις άκρες των ολόισιων μαλλιών να πετάνε σε ατίθασες τούφες, ίδιες με τριβόλια, κάνει τα λουλούδια που τα στολίζουν γελοία: λουλούδια ίδια με το μπουκέτο της νύφης.

Το κεφάλι της μικρούλας Κασσάνδρας, της γνωστής και ως Κατσαντρούλας, ξεχωρίζει, γιατί τα δικά της μαλλιά, στο χρώμα της άμμου, σχηματίζουν ένα φωτοστέφανο που ο χρόνος δεν έχει αλλοιώσει. Η θεία Μαρούκλα που ρωτήθηκε για το φαινόμενο είπε ότι κάποιος έπιασε τη φωτογραφία με λαδωμένο χέρι. Τα άλλα κοριτσάκια, βγαλμένα από την ομάδα των παιδιών που και στα δυο χωριά ονομάζουν «τα Ψαρόπουλα», έχουν επιλεγεί τυχαία με μόνο κριτήριο το ύψος τους: όφειλαν να χωρούν στα φουστάνια του φωτογραφείου. Τα μάλλινα κολλητά μανίκια που εξέχουν κάτω από τα κοντά, φουσκωτά μανικάκια των μεταξωτών παρανυφιάτικων φουστανιών δείχνουν ότι είναι χειμώνας: χειμώνας μόνιμος κι ας ήταν Αύγουστος όταν έγινε ο γάμος.

Πίσω στο νυφικό, ο χρόνος έχει ακυρώσει τα κεντημένα σχέδια του ποδόγυρου που τώρα φαίνονται σαν ξέφτια. Επίσης του έχει χαρίσει ένα ομοιόμορφο παλλαϊκό χρώμα που το απαλλάσσει οριστικά από το χαρακτηρισμό του νυφικού.

Ο αριθμός τρία δεν επαναλαμβάνεται πουθενά αλλού.

Στις υπόλοιπες φωτογραφίες που έχουν τραβηχτεί στο εσωτερικό της εκκλησίας, κάθε φορά που κάποιος τις βλέπει, καινούργια στοιχεία εμφανίζονται πίσω από τη νύφη: κάποιο κινούμενο σύννεφο, μια ανθοστήλη με δροσερά λουλούδια, ένα σύνθημα. Ο τοίχος, που στην αρχή διακρινόταν αχνά, τώρα διακρίνεται με ευκρίνεια. Καλά χτισμένος με αμετακίνητους ογκόλιθους στη μέση και κατά μήκος της εκκλησίας χωρίζει τα σό-

για στα δύο, μολονότι για μία και μόνη φορά είναι πραγματικά ανακατεμένα: όλοι οι άνδρες δεξιά, όλες οι γυναίκες αριστερά. Αυτός ο τοίχος, ψηλός, με αόρατες παγίδες και δόκανα, σπασμένα κοφτερά γυαλιά και χρωματιστά ηλεκτροφόρα σύρματα, επιτρέπει την επικοινωνία μόνο μέσω τυπικών κυκλωμάτων:

«Καλημέρα σας...»

«Καλημέρα σας...»

«Να μας ζήσουν...»

Όσο, σαφή ίχνη από άγριες δαγκωνιές διακρίνονται· καμωμένες από χρυσά κοφτερά δόντια, πλαισιωμένα από κόκκινα αδηφάγα στόματα, που κρύβονται κάτω από αθώα καπέλα με φρούτα και φτερά, ρεπούμπλικες ακουμπισμένες με ψεύτικη ευλάβεια στα στομάχια των κατόχων, κάτω από χέρια υποκριτικά σταυρωμένα. Τους συγκεκριμένους συγγενείς δεν τους κάνουν καλούς τα καλά τους ρούχα. Αρκετοί απ' αυτούς, σήμερα οριστικά νεκροί, συμμετέχουν στις φωτογραφίες του γάμου σε διαφορετική ηλικία. Οι γυναίκες –όσες είναι ντυμένες φράγκικα ή αμερικάνικα– φορούν αλεπούδες κι άλλα ψόφια ζώα με γυάλινα μάτια στο λαιμό τους, που εμφανίζεται να παχαίνει αδιάκοπα. Επίσης, φορούν τα μαργαριταρένια κολιέ της μαμάς και τα παντατίφ της γιαγιάς τους. Οι άντρες περιορίζουν την επισημότητα στις κλασικές γραβάτες των εορτών και πανηγύρεων.

Του Τριάδη η γραβάτα είναι πάντα κίτρινη. Όσες φορούν τα ρούχα του νησιού σκύβουν από το βάρος των φλουριών που στολίζουν το λαιμό τους και δε φαίνονται. Μοιάζουν με αρχαίο χορό μαυροντυμένων γυναικών, στολισμένων με χρυσά κτερίσματα. Σε μια πανοραμική λήψη από το γυναικωνίτη φαίνονται όλοι παραταγμένοι σε κανονικές εξάδες. Κοιτάζουν

εμπρός και έχουν στόματα στρογγυλά σαν όμικρον. Μόλις ανοίγει το λεύκωμα με τις φωτογραφίες ακούγονται να τραγουδούν με τις δικές τους πραγματικές φωνές, ο καθένας χωριστά κι όλοι μαζί:

«Σας πήραμε, σας πήραμε φλουρί Κωνσταντινάτο...»

«Σας δώσαμε, σας δώσαμε βαρέλι δίχως πάτο...»

Σε μια φωτογραφία, ο γαμήλιος τοίχος είναι τόσο ψηλός που σκίζει τον τρούλο της Ευαγγελίστριας στα δύο. Άγριο ξαφνικό μπουρίνι απογειώνει τέντες και παραπήγματα, σηκώνει και σβαρνίζει την άμμο, κι ένας κατάντης άνεμος με μια βουτιά στο εσωτερικό της εκκλησίας σβήνει το φως που θα φώτιζε την τελετή, η οποία έτσι γίνεται πραγματικό μυστήριο. Στο σκοτάδι οι ευγένειες χάνονται. Η μυρωδιά της θάλασσας κατακλύζει το χώρο κι οι απόγονοι του Ποσειδώνα, ερεθισμένοι, αφήνουν στην άκρη την προσποίηση και βγάζουν τις τρέιινες.

«Ο γαμπρός μας...»

«Η νύφη μας...»

Μες στο χαμό, το αφρισμένο πέπλο της Μαρίας παρασύρεται απ' τον άνεμο. Αυτονομημένο πετάει ψηλά, ψηλά, γίνεται σύννεφο στον ουρανό, χρυσό για μια στιγμή την ώρα που το ασπάζεται ο ήλιος, ο ήλιος που για το γάμο νίκησε το χιόνι και τώρα δύνει κουρασμένος. Έστερα, ελεύθερο από κάθε χρώμα, πουλί και όνειρο μαζί, φτερουγίζει με τους γλάρους κι απλώνει στη φωτογραφία το χρόνο σαν μια λεπτή διάφανη γάζα που προστατεύει τις αναμνήσεις. Τέλος, με μιαν απότομη στροφή, αλλάζει πορεία και σε απότομη κάθοδο βουτάει με τα πουλιά στην αγριεμένη θάλασσα. Ένα με τον αφρό των κυμάτων, λιώνει και χάνεται μόλις ακουμπά στην ψιλή μαυριδερή άμμο του βυθού.

Η νύφη σαστισμένη, απογυμνωμένη από το πολύτιμο όσο

και πρόσκαιρο έμβλημα της παρθενίας της, τεντώνεται και σηκώνει τα χέρια σε μια προσπάθεια να το πιάσει. Προσπαθεί να πηδήξει, να απογειωθεί. Όμως τα μάτια του κόσμου την κρατούν καρφωμένη στο κρύο μάρμαρο της εκκλησίας. Κατεβάζει το γυμνό της κεφάλι κατακόκκινη και επικεντρώνει την προσοχή της στα λόγια του ιερέα που σκάνε άπαχτα σε ριπές ακατάληπτες. Τεντώνει το αυτί της για να καταλάβει. Έστω μόνο να ακούσει. Να μπορέσει να αποστηθίσει κάτι απ' αυτόν, τον δικό της γάμο. Να θυμάται τουλάχιστον τη φωνή του ψάλτη-δασκάλου να της απευθύνει ένα δοξαστικό «*Ωσαννά...*»

Αντί γι' αυτό, σ' αυτιά της φτάνει το αργό σούρσιμο των σαλιγκαριών που προχωρούν στον σκισμένο τρούλο, ακολουθώντας τους γυαλιστερούς δρόμους κάποιων άλλων που προηγήθηκαν. Η νύφη δείχνει σε απόγνωση. Γυρίζει το βλέμμα γύρω γύρω, αριστερά δεξιά, βλέπει το γαμπρό που πετρωμένος κοιτάζει ίσια μπροστά, τον πατέρα και τ' αδέρφια της γελαστούς κι ακίνητους, και αλαφιασμένη το καρφώνει ψηλά· ψάχνει για το σήμα που θα της επιτρέψει να βιώσει την ανάταση που δικαιούται σαν νύφη. Ωστόσο, μάταια ελπίζει. Αντί για το ποθούμενο, βλέπει βρύα να φυτρώνουν σε μάγουλα μουσκεμένα από δάκρυα. Σώματα σκυφτά, πόδια στρεβλά από αόρατα επαχθή βάρη. Ταράζεται και τελικά κοιτάζει κάτω· εκεί όπου δεν απαγορεύεται· εκεί όπου θα κοιτάζει από δω και πέρα.

Κάτω. Τις μυριάδες φιλούτσικων κόκκων, το χώμα. Τη γη που έχει χωνέψει μέσα της μυρωδιές, γεύσεις και μηνύμες από όλες τις Μαρίες που την περπάτησαν ως τώρα. Τη γη που θα τη φιλοξενεί κάτω από τη γραμυθιά της, να απολαμβάνει την πληρότητα και την ευδαιμονία της μέλλουσας μάνας. Την ημέρα. Και τη νύχτα· όταν θα ρουφάει με λαιμαργία τη δροσιά και τη γαλήνη της με συντροφιά τα άστρα. Τη γη, τη γη της. Που

κάποτε θα τη φιλοξενεί, καθώς νεκρή θα σήπεται, ώσπου να γίνει ένα μ' αυτήν. Τη γη που με τη σειρά τους θα ορίζουν τα παιδιά της.

Αργά, το βράδυ του γάμου τους, ο Λουκάς με τη Μαρία κατάφεραν να ξεγλιστρήσουν απαρατήρητοι απ' την παρέα των γλεντοκόπων που έτρωγαν κι έπιναν στην αυλή της εκκλησίας. Ζαλισμένοι από το γλυκό κρασί, τις φωνές και τη φασαρία, πήραν το δρόμο για το σπίτι της πλαγιάς. Ανηφόρισαν το χωματόδρομο με το μακρύ φόρεμα της νύφης να σηκώνει σύννεφα σκόνης και το γαμπριάτικο κοστούμι του Λουκά να μουσκεύει σε ποταμούς ιδρώτα. Έφτασαν.

Πέρασαν την ορθάνοιχτη, στολισμένη αυλόπορτα, κι ανηφόρισαν προς το κυρίως σπίτι και το ασβεστωμένο παράσπιτο, που έλαμπε στην αστροφεγγιά. Κοντοστάθηκαν· η Μαρία τρέμοντας στην ιδέα ότι έφτανε η ώρα της ένωσης «του Αυγερινού με την Πούλια», ο Λουκάς με μάτια που προσπαθούσαν να διαπεράσουν το σκοτάδι και να «δουν», να καταλάβουν αυτή τη σιωπηλή γυναίκα που σε λίγο θα γινόταν δική του. Την είδε με το κεφάλι κατεβασμένο να περιμένει να της ανοίξει την ξεκλείδωτη πόρτα. Στεκόταν ακίνητη ένα βήμα πίσω, και στο σβέρκο του μπορούσε να νιώσει τη λαχανιασμένη ανάσα της. Με τα μάτια από ώρα συνηθισμένα στο σκοτάδι, παρατήρησε το στραπατσαρισμένο νυφικό, τα μαλλιά της έτοιμα να λυθούν, τις επτά σειρές πεντόλιρα στο λαιμό της να βαραίνουν τα έτσι κι αλλιώς βαριά στήθη της, και το μικρό της χέρι, με κόμπους άσπρους απ' την υπερένταση, γαντζωμένο στον παραστάτη της πόρτας.

«Έλα», της είπε μαλακά.

Με το χέρι του της σήκωσε το κεφάλι. Συνάντησε το βλέμμα της, πύρινο και αγχωμένο, υγρό από δάκρυα έτοιμα να κυλήσουν. Προσπάθησε να ερμηνεύσει το μικρό σουφρωμένο στόμα όπου όλο το βράδυ δεν είχε χαραχτεί το παραμικρό χαμόγελο. Φόβος; Πέρασε το δάχτυλό του πάνω στα σφιγμένα, σκαμμένα χείλη που έμειναν ακίνητα.

«Έλα», της ξαναείπε και της χαμογέλασε. «Έλα κι ησύχασε. Παρά τις φήμες δε δαγκώνω!»

Γέλασε μόνος του. Η Μαρία δεν ανταποκρίθηκε. Έμεινε ακίνητη με έκφραση κλειστή, να ανασαίνει βαθιά, προσπαθώντας να ξεχωρίσει τις μυρουδιές από το γιασεμί, το αγιόκλημα, και το νυχτολούλουδο, που ανακατεμένες πλανιόνταν στο χώρο.

Της έτεινε το χέρι και, σπρώχνοντάς την ελαφρώς, την ανάγκασε να προπορευτεί λέγοντάς της σιγανά: «Με το δεξί, Μαρία, με το δεξί».

Μπήκαν. Κι ένιωσαν πάλι τις α ξεχώριστες μυρουδιές να κατακλύζουν το χώρο, την υγρασία της προχωρημένης νύχτας να νοτίζει τα ολοκέντητα σεντόνια κι ένα δροσερό αεράκι να ανεμίζει το δαντελένιο κουρτινάκι στο παράθυρο. Χωρίς ν' ανάψουν τη λάμπα, στο φως ενός μισού φεγγαριού ξεντύθηκαν σιωπηλοί: ο Λουκάς καθισμένος στο κρεβάτι, η Μαρία τρυπωμένη στην πιο σκοτεινή γωνία του παράσπιτου, που ονομάστηκε «κρεβατοκάμαρα» του νέου ζευγαριού. Φόρεσαν τις νυχτικιές τους, ο Λουκάς αστραπιαία, η Μαρία όσο πιο αργά μπορούσε. Έκαναν δυο βήματα, άλλαξαν θέσεις. Κι έμειναν για ώρα ακίνητοι, ο Λουκάς μπροστά στο παράθυρο, η Μαρία καθισμένη στο κρεβάτι, να βλέπουν το φεγγάρι να προχωράει στον ουρανό και ν' ακούν τον απόηχο του γλεντιού, τα γέλια και

τις φωνές που συνέχιζαν να φτάνουν απ' την αυλή της εκκλησίας ως εκεί επάνω· στο μικρό σπίτι του γιατρού που τώρα ήταν το σπίτι τους. Την έφερε κοντά του πιάνοντάς την απαλά από τον ώμο και πέρασε τα δάχτυλά του ανάμεσα στα λυτά μαλλιά της. Ένωσε τη μυρουδιά της. Στο τρέμουλο του κορμιού της διέκρινε περιέργεια ανάμεικτη με φόβο, και το ρίγος που διέτρεξε τη ραχοκοκαλιά της στο χάδι του τον έκανε να χαμογελάσει αυτάρεσκα. Ήξερε καλά τι έκανε. Η Μαρία, ακίνητη σαν άγαλμα, κοίταζε τον ουρανό με το μυαλό άδειο και τις αισθήσεις σε εγρήγορση, προσπαθώντας να διασκεδάσει τις ανησυχίες της και να φέρει στο μυαλό της τις νουθεσίες της Μαρούκλας, η οποία, το ίδιο απόγευμα, καθώς εκείνη έβγαινε από την εκκλησία, παντρεμένη πια, της είχε μουρμουρίσει: «Μη ζορίζεσαι, κόρη μου. Άφησε τα πράγματα να κυλήσουν μόνα τους, γιατί δεν υπάρχουν συμβουλές γι' αυτά που στον καθένα συμβαίνουν με άλλο τρόπο».

Πόσος χρόνος πέρασε από εκείνη τη στιγμή;

Ο Λουκάς δεν έδειχνε να βιάζεται. Μπροστά στο παράθυρο χάιδεψε για ώρα πολλή την πλάτη της, ψιθυρίζοντας ακατάληπτα ιταλικά λόγια. Και σαν είδε τον ύπνο να σιμώνει στα βλέφαρά της, «έλα», της είπε και την οδήγησε στο κρεβάτι τους, το ίδιο παλιό σιδερένιο κρεβάτι των γονιών της, όπου επάνω του κι εκείνη η άλλη κόρη –η μητέρα της– έγινε γυναίκα.

Στη σκέψη της μητέρας της η φουρτούνα του μυαλού της καταλάγιασε, μια έκφραση ευχαρίστησης χαλάρωσε το σφιγμένο πρόσωπό της και το χαμόγελο επιτέλους φάνηκε στα χείλη της: *Δεν είναι και τόσο άσχημα τα πράγματα*, σκέφτηκε, *τουλάχιστον μέχρι αυτή τη στιγμή*. Ξαφνιασμένη και η ίδια με τη σκέψη της, διαπίστωσε ότι κρυφά ευχόταν να κρατήσει κι άλλο αυτή η πρώτη τρυφερή επαφή με τον άντρα που στεκόταν

πλάι της, που την έκανε να αναριγεί από ευχαρίστηση. Άφω-νη μπροστά σ' αυτό που της συνέβαινε, αναρωτήθηκε μήπως αυτό ήταν το θαύμα του έρωτα που είχε διαβάσει στα βιβλία ή μήπως είχαν δίκιο τα κουσέλια που έφερναν τον Λουκά να μην έχει χάσει τον καιρό του στη μακρινή Ιταλία, σπουδάζοντας παράλληλα με τους νόμους του δικαίου και τους νόμους του έρωτα. Όποιος και να 'χε δίκιο, ο Λουκάς, ο ωραίος Λουκάς, αν και ανέλπιστα, ήταν τώρα δικός της. Κοίταξε πάλι απ' το παράθυρο. Είδε το φεγγάρι στο θρόνο του και κάποια περαστικά σύννεφα να συνταξιδεύουν ήρεμα από δίπλα, χωρίς να απειλούν τη λάμψη του. Σε ένα κενό απόλυτης ησυχίας, άκουσε από μακριά τη συγχορδία της ευτυχίας της: τον επιβλητικό ήχο της καμπάνας, το απαιτητικό γκάρισμα του γαιϊδάρου, το ανάλαφρο πέταγμα του αηδονιού, τον δοξαστικό ψαλμό του αγγέλου και το θρηνητικό αλύχτισμα του λύκου που είχε ακούσει και μια άλλη σημαδιακή βραδιά. Αμέσως μετά, τον μακρινό ήχο της λύρας που έπαιζε στις χαρές της. Γύρισε τη ματιά της κατά το σκιασμένο σκοτεινό βουνό και προσπάθησε να διακρίνει τις σιλουέτες των δέντρων. Αντί γι' αυτές, είδε το μαύρο της νύχτας να αλλάζει χρώμα: να μεταβάλλεται σταδιακά σε φωτεινό μπλε, σε λαμπερό λιωμένο ασήμι, για να καταλήξει σ' ένα χρώμα που δε γνώριζε ως τώρα, στο κόκκινο που κατάκλυζε την καρδιά της. Αίμα.

Ο Λουκάς, σαν έμπειρος κυνηγός, άφησε τη Μαρία να συνηθίσει τη μυρουδιά του χεριού και του κορμιού του· την άφησε ν' αποτυπώσει στο μυαλό της την αψιά μυρουδιά της παπαρούνας που τον χαρακτήριζε, τη μυρουδιά του αφέντη της, αυτήν

που θ' αναγνώριζε από εκεί κι ύστερα σαν ανεξίτηλη σφραγίδα «ανήκειν» πάνω στο δικό της κορμί. Την άφησε να κοιμηθεί με τα χάρδια του. Κι ύστερα, χωρίς καλά καλά να της δώσει χρόνο να το καταλάβει, ενώθηκε μαζί της. Την έγδυσε, αγνοώντας τις μικρές δειλές κινήσεις με τις οποίες η Μαρία προσπάθησε να κρατήσει το κεντημένο λευκό νυχτικό πάνω στο κορμί της· έτσι, για να μην παραδοθεί αμαχητί σ' αυτή την ένωση, που ξεκινούσε με ένα αισθησιακό παιχνίδι, τους όρους του οποίου αγνοούσε ως εκείνη τη στιγμή και τώρα τους μάθαινε κατευθείαν στην πράξη. Με το πρόσωπο ακουμπισμένο στο στήθος του η Μαρία αποτύπωσε το λείο του δέρμα, το σφιχτό κορμί, τα χέρια του, απαλά και αρπαχτικά μαζί, που μια την πονούσαν και μια τη χάιδευαν, τότε τρυφερά και τότε βίαια.

Σαστισμένη, ευχάριστα σαστισμένη, δέχτηκε τα χάρδια του άντρα της σαν λουτρό σε κόκκινα χρώματα: κόκκινα τριαντάφυλλα, κόκκινες φλόγες, άλικά μεταξωτά υφάσματα, αίμα, αίμα, αίμα. Το αίμα της καρδιάς της που συνωστιζόταν άταχτο και την έκανε να χτυπά άρρυθμα, το αίμα ανάμεσα στα πόδια της που σήμαινε τη θυσία στον καινούργιο θεό της· το αίμα που ψηλαφούσε να κυλά στις φουσκωμένες φλέβες του άντρα της, που λάβρος γέμιζε φιλιά το σώμα και τα μαλλιά της, συνεχίζοντας τα ακατάληπτα μουρμουρητά του.

Χαμένη ανάμεσα στον πόνο, στον ιδρώτα και σε μια γλυκιά ζάλη που δεν μπορούσε να ονομάσει αλλά κι ούτε να περιγράψει, η Μαρία βίωσε την πρώτη νύχτα του γάμου της σαν την αρχή μιας ατέλειωτης ευτυχίας που είχε έρθει να ακυρώσει όλους τους οιωνούς που τη βασάνιζαν ως τώρα.

Αυτά τη νύχτα.

Σηκώθηκε αξιμέρωτα κι έμεινε να παρατηρεί το ταίρι της που κοιμόταν βαθιά με μαξιλάρι το μελαχρινό του μπράτσο.

Παρακολούθησε την αναπνοή στο στήθος του που ανεβοκατέβαινε κανονικά και χαμογελαστή βγήκε νυχποπατώντας στην αυλή. Ησυχία. Το μεγάλο σπίτι ήταν ακόμη κλειστό. Ήταν φανερό ότι οι γλεντοκόποι, ζαλισμένοι από τη βραδινή κρασιπάλη, κοιμόνταν ακόμη.

Νίφτηκε προσεχτικά στο πλυσταριό, πέρασε στο καινούργιο της σώμα ένα καθημερινό φουστάνι και τράβηξε κατά το δέντρο της να εξομολογηθεί τα ανομολόγητα. *Τι είναι η ευτυχία; Μια στιγμή; Μια ώρα; Μια ζωή; Πώς περιγράφεται με λόγια; Κι αν είναι αυτή που μου φανερώθηκε χθες βράδυ, αντέχει στο φως της ημέρας;*

Αργότερα, μέσα στο σπίτι, αγνόησε τα πονηρά μισόγελα της παρακόρης και της θείτσας που μάζευαν την κουζίνα, το απροσδιόριστο μακάριο χαμόγελο του πατέρα της που έπινε καφέ, τα χουζουρλίδικα γελάκια των ξενυχτισμένων αδελφών της που φανερώθηκαν άνιφτοι για να σχολιάσουν τα χθεσινά και να προετοιμαστούν για τη συνέχεια, το γλέντι της δεύτερης ημέρας που δε θ' αργούσε ν' αρχίσει.

Ο Λουκάς δεν είχε εμφανιστεί ακόμη.

Η αδελφή της μπήκε στην κουζίνα με ύφος σκοτεινό και μάτια που κοιτούσαν το υπερπέραν. Δήλωσε κούραση κι άγριο πονοκέφαλο κι έσυρε να πλυθεί απρόθυμα. Γύρισε με μάτια κόκκινα, μαλλιά βρεγμένα και τσιτωμένα στο κρανίο της, δήθεν απορροφημένη στο πλέξιμο της βαριάς κοτσίδας της. Η Μαρία προσπάθησε να συναντήσει τη ματιά της χωρίς να το καταφέρει κι ένιωσε το κορμί της μικρής τους να εκπέμπει ένα ξαφνικό κρύο, σαν ένα διάφανο και ψυχρό «κάτι» που τύλιγε την αδελφή της και τώρα παρεμβαλλόταν ανάμεσά τους. Κάτι αόρατο που ωστόσο την τρώμαζε. Γιατί ό,τι και να ήταν, ολοφάνερα δημιουργούσε μεταξύ τους ένα χάσμα, μια ρήξη

που θα τις κρατούσε μακριά. Θα τις χώριζε, ίσως κι οριστικά.

Ο Λουκάς δεν είχε εμφανιστεί ακόμη.

Η νιόνυφη τη φώναξε με τ' όνομά της, αλλά η μικρή προσποιήθηκε πως δεν άκουσε κι έσκυψε να σηκώσει ένα σκουπίδι. «Εγώ πάω...» είπε αόριστα.

Βγαίνοντας από την πόρτα κοίταζε προς το μέρος του πατέρα τους, που φαινόταν αμέτοχος σ' όσα συνέβαιναν. Καθισμένος στη γνωστή του πολυθρόνα δίπλα στο παράθυρο και βυθισμένος στην ανάμνηση της χθεσινής χαράς, απολάμβανε τη μακαριότητα του ναργιλέ του.

Σίγουρα την απέφευγε. Αλλά μήπως ήταν η ιδέα της; Με την άκρη του ματιού της είδε τη θείτσα και την παρακώρη να γνέφουν και να ανταλλάσσουν ματιές γεμάτες σημασία. Από το βλέμμα της παρακώρης δεν είχε ξεφύγει τίποτα. Πλησίασε τη Μαρία και την κοίταξε βαθιά κι ερωτηματικά στα μάτια. Τη Μαρία που ταραγμένη κατέβασε το κεφάλι και καμώθηκε ότι κάτι ψάχνει στην τσέπη της.

«Θα πιεις καφέ;»

Η κοπέλα δέχτηκε μ' ευγνωμοσύνη το φλιτζάνι που της πρότεινε.

«Πρόσεχε, καίει...» πρόσθεσε.

Η Μαρία όμως, χωρίς να περιμένει, το χούφτωσε βίαια. Σχεδόν μ' ευχαρίστηση ένιωσε το κάψιμο στο χέρι της. Άφησε μια μικρή φωνή πόνου, έναν αναστεναγμό κι ύστερα τα δάκρυα να κυλήσουν απ' τα μάτια της. Ρούφηξε την πρώτη γουλιά μορφάζοντας, τη δεύτερη πλαταγίζοντας τη γλώσσα της. Όχι, ο καφές ήταν ο ίδιος, ο καθημερινός καλός καφές, ο μόνος που δεν είχε αλλάξει από χθες. Τον αποτέλειωσε βιαστικά και γι' ακόμη μια φορά διαπίστωσε ότι αυτή η μικρή απόλαυση ήταν μία από τις λίγες σταθερές αξίες στη ζωή της.

Ο Λουκάς δεν είχε εμφανιστεί ακόμη.

Εμφανίστηκε λίγο πριν από το μεσημέρι, φορώντας το καθημερινό του κοστούμι και το καθημερινό του ύφος. «Ευάερος και ευήλιος», όπως έλεγε ο πατέρας της, τους χαιρέτησε όλους, μαζί και τη Μαρία, με μια κίνηση του κεφαλιού που σήμαινε «καλημέρα». Αρνήθηκε με ένα νεύμα του χεριού τον καφέ της θείτσας, αγνόησε τη φονική ματιά της και δήλωσε πως θα κατέβαινε μια βόλτα στο κάτω χωριό να δει τι κάνουν οι «άλλοι» και να φάει μαζί τους. Οι «άλλοι» που προφανώς δεν ήταν αυτοί στους οποίους ανήκε η Μαρία. Που δε θα γίνονταν ποτέ τίποτα περισσότερο από «άλλοι», και που μ' αυτό το όνομα θα εμφανίζονταν πάντα στη ζωή της: σαν κάτι που δεν μπερδεύεται, δεν αναμειγνύεται, δεν ομογενοποιείται, δε γίνεται οικογένεια, δε γίνεται φίλοι, δε γίνεται «δικοί», είναι άλλοι, άλλοι, άλλοι, τελεία και παύλα.

«Άλλος» ήταν ο Λουκάς, «άλλη» ήταν αυτή. Άλλη η μέρα, άλλη η νύχτα. Με άλλα προσώπεία την ημέρα, άλλα τη νύχτα. Και μ' αυτά θα έπαιζαν από δω κι εμπρός όλα τα καινούργια έργα. Κι όλα αυτά χάρη σε μια λέξη που μέχρι τώρα την πρόφερε χωρίς βάρος, όπως «λεμόνια», «καρυδιά», «παντόφλες», αλλά που από εκείνη τη στιγμή θα ακολουθούσε την καθημερινότητά της σαν μίasma και σαν απειλή. «Άλλοι». Κι η Μαρία την ένιωσε στο πετσί της όταν σκέφτηκε ότι για τον Λουκά το δικό της σόι ήταν οι «άλλοι».

Στους παλιούς βενετσιάνικους χάρτες, το βραχονήσι της Μαρίας εμφανίζεται σαν ένα στρογγυλό σημάδι, στο μέγεθος μεγάλης φακής, στη μέση του Αιγαίου Πελάγους και με το όνομα Piccola Isola, Μικρά Νήσος. Ένας σεισμός, χαμένος στο βάθος του χρόνου, το έκοψε κάθετα στα δύο θυδίζοντας το ένα κομμάτι στην Άβυσσο. Στο άλλο μισό αποκαλύφθηκε ένα πλούσιο κοίτασμα χαλκάνδης που με την ανατολή του ήλιου εκπέμπει ένα απόκοσμο γαλάζιο φως.

Σ' αυτό το νησί, όπου οι θρύλοι μπλέκονται με την πιο πεζή καθημερινότητα, η Μαρία θα παντρευτεί από προξενίο τον άντρα που διάλεξε γι' αυτήν ο πατέρας της, θα τον αγαπήσει χωρίς ανταπόκριση, και θα γίνει μητέρα και δούλα του σπιτιού της.

Μέχρι που ένας δεύτερος σεισμός θα ανοίξει το κουτί της Πανδώρας. Η τάξη του μικρού κόσμου του νησιού γκρεμίζεται και συναισθήματα πέρα από κάθε έλεγχο θα αλλάξουν τη ζωή των ανθρώπων. Μυστικά, πάθη, κακίες, ένας δυνατός απαγορευμένος έρωτας και ο θάνατος θα προστεθούν στο κουβάρι που έχει γίνει η ζωή της Μαρίας.

Κι εκείνη; Με τη δύναμη που κρύβουν οι Μαρίες όλων των μικρών νήσων θα παλέψει για να κατακτήσει την εσωτερική γαλήνη που αξιώνονται οι εκλεκτοί.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
ΤΑΤΟΙΟΥ 121, ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550
www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

9 789604 536849 ΚΩΔ. ΜΗΧ. ΣΤ/Σ: 08152